

Reinkarnace ve světle křesťanského smýšlení

Frank Peschel

Duchovní situace kolem myšlenky opakovaných životů se v posledních desetiletích značně změnila. Před dvaceti, třiceti léty byl člověk zabývající se touto myšlenkou považován za trochu vyšinutého z normálu. Dnes je reinkarnace něco docela běžného. Mnozí lidé různého vyznání v ni věří nebo ji považují za možnou. Existují nejrůznější praktiky, jak se dopracovat k zážitkům minulých životů (skutečným či domnělým), nebo takové zážitky vyvstávají samovolně, a to nejen v kruzích východních náboženství či sekt. Kdo se dnes jako křesťan zodpovědně zabývá myšlenkou reinkarnace, nepotřebuje uvažovat pouze o její správnosti či nesprávnosti. Má položit jinou otázku: Může myšlenka reinkarnace nabýt takové podoby, aby obstála před opravdovým křesťanským smýšlením?

Rád bych tuto otázku rozvinul do tří stran. Jednak: Jak ladí myšlenka opakovaných životů s křesťanským světovým názorem, který vyplývá z Bible jako celku? (Nejde přitom o hledání důkazů v jednotlivých příbězích či výrocích.) Dále: Jaký význam má v tomto ohledu Kristův vykupitelský čin? A nakonec: Jaký má být duševní postoj k těmto otázkám, aby byl opravdově křesťanský?

Reinkarnace v kontextu celé Bible

Bible obsahuje převážně tzv. historické spisy. Začíná stvořením světa a člověka, pokračuje spíš ještě mýtickými příběhy (třeba o ráji či velké potopě atp.), až dospěje ke stále skutečnějším událostem. Asi od doby krále Davida se setkáváme s životy lidských rozměrů, s osobnostmi, které mají chyby, přednosti a slabosti a výrazné osudy. Žalmy to dosvědčují. V nich hovoří lidské srdce bezprostředně k Bohu. Prorocké knihy potom připravují izraelský národ na příchod dobrého pastýře z rodu Davidova.

Nový zákon na to navazuje. Evangelia vypravují o životě toho jednoho člověka, který naplňuje zaslíbení, a ve skutcích apoštolů čteme o prvním působení tohoto života na současníky. Dopisy k tomu připojují první křesťanské poučení. Konec Bible tvoří jediná prorocká kniha Nového zákona: Apokalypsa. Naznačuje — zčásti záhadnými obrazy — budoucí vývoj lidstva, který nakonec vyústí v nebeské město, Nový Jeruzalém.

Už takový úplně stručný přehled něco vypovídá: v knihách Bible nacházíme směr. Hovoří o docela určitém vývoji země a člověka. Připomeňme si jen začátek a konec. Na začátku žije člověk v zahradě. Všechno roste samovolně a člověk žije v úplném souladu s okolím a beze vsí námahy. Nemá však poznání. Ještě ani neví, co je dobro, protože neví, co je zlo. Má (z určitého hlediska) vědomí nevinného a neznalého dítěte. Z tohoto stavu je pak člověk vypuzen na zem, kde si postupně získává nejrůznější zkušenosti a poznatky a zraje v osobnost.

Na konci bude člověk žít ve městě. Všechno je tam umělé, přímočaré a pravoúhlé. Stavební materiály jsou neživá hmota jako křišťál, drahokamy a zlato. Jak odlišný obraz! Takto staví člověk. I brány do města a jeho základy jsou svými jmény nerozlučitelně spjaty s člověkem. Ačkoli se město snáší od Boha, je utvořeno tak, že může vycházet jen ze zkušeností člověka na zemi. Bůh tyto zkušenosti přijímá a převtěljuje do substancí a forem nebeského města.

Jak s tím ladí myšlenka opakovaných životů? Málem by se dalo říci, že ji Bible jako celek rovnou vyžaduje. Mohl by „Adam z ráje“ žít v tomto městě? Stěží. Mohl by ho Bůh chtít zadržet na původním stupni? Stěží. Kdyby se nemohli zúčastnit naznačené cesty země od rajské zahrady až k nebeskému městu *všichni* lidé, aby takto dosáhli vyššího stupně bytí a nové dokonalosti, pozbyla by tato cesta vlastního smyslu. Tedy teprve reinkarnace lidského ducha umožňuje vůbec pravý vývoj. Nábožensky bychom to mohli vyjádřit tak, že převtělování člověka spočívá v Božím záměru, je chtěné a nesené Bohem.

Reinkarnace a vykoupení

Z porovnání začátku a konce Bible vyplývá myšlenka společného vývoje člověka a země k vyššímu stupni bytí, který pak obsahuje všechno, čeho lidstvo po cestě dobylo. Nehovořili jsme zatím o cestě samotné. Jak ta cesta začala? Stvoření probíhá zvláštním způsobem. Původní celek se stále více člení a postupně vznikají nejrůznější protiklady: nebe a země, světlo a tma, moře a souš, později muž a žena i další. Není to náhoda. Hegel tento princip veškerého vývoje zformuloval třemi slovy: these, antithese, synthese. Nový stupeň vzniká vždy vyrovnáním protikladů na vyšší úrovni. To můžeme sledovat i dále. Abraham vyloučil prvního syna Izmaela. Totéž udělal (nechtěně) Izák s prvním synem Ezauem. Lid izraelský se později musel vyrovnávat s jejich potomky. Celý pozemský vývoj se stával čím dál složitějším a nakonec vzniklo nepřehledné množství kultur a možností lidského života. Každý jednotlivec si vybírá něco jiného. Bez nadsázky lze říci, že dnes neexistují dva lidé, kteří mají stejný obsah duše, stejné zážitky, pocity a myšlenky. Každý člověk je skutečně jedinečný. Je individualitou.

Podmínky tohoto rozrůžňování nacházíme zprvu v různosti dědičných sil a lidského okolí. Kdo však pozoruje lidský život intimněji, brzo uzná ještě něco jiného. V duši jednotlivce žijí různé sympatie a antipatie, které člověka vedou po jeho životní dráze. Nepocházejí z okolí ani z dědičnosti. (Jinak by musela mít třeba dvojčata vždy stejný nebo aspoň podobný život.) Tyto sympatie a antipatie, které velice často ani nejsou dotyčným člověku zjevné, jsou hnacími silami osudu. Můžeme je nazvat vlastními karmickými silami. Člověk si je přináší z různých zkušeností minulých životních cest. V životě před narozením si člověk připravuje na základě zážitků a činů předchozích životů duševní rozpoložení ale i tělesnou konstituci a okolí, do kterého se má narodit. Vezměme si příklad: Určité sympatie v souhře s nadáním a okolím povedou člověka třeba k jeho povolání, kde se setká s někým, koho pak těžko snese. Později možná pochopí, že ho tento člověk *"vyléčil"* z pýchy či častého hněvu. Něco podobného se může přihodit třeba s nějakou nemocí nebo jinou závažnou životní událostí. Karma je často přirovnávána k zákonu příčiny a následku: „*Sklidíš, co jsi zasel!*“ Zní to jako neúprosný zákon odplaty, ale je to vlastně pomoc k uvědomění si nedostatků duše a popud k jejímu růstu. Sympatie a antipatie, které vznikly rozrůžňováním lidí, se musejí opět vyrovnat. To je pole karmické působnosti, která se připojuje k převtělování lidského ducha.

Intimnější pozorování života nám ukazuje, že sympatie a antipatie často překračují své meze. Ze sympatie se stane zápal celé duše. Člověk ztratí hlavu a vrhne se do milostných nebo jiných dobrodružství. Po určité době pak zápal vyhasne či se obrátí v odpor, nebo zevní poměry zničí sympatický stav. Proč tomu tak je? V Bibli čteme o pokušení člověka hadem, který ho vyvedl ze souladu s Bohem a světem. Za tímto pokušením následuje smrt. Antroposofie nazývá tyto dvě moci — hada a smrt — mocí luciferskou a ahrimanskou. Bez nich by se člověk v životě neobešel. Vedou ho právě k samostatnosti. Ale člověk musí neustále hledat vyrovnání jejich vlivů v živém a rytmickém pohybu mezi protiklady. Vliv Luciferův — zápal — následuje vliv Ahrimanův — zánik. Tak třeba nudná, mechanická práce

vyvolává v duši přání a touhy. Nenastane-li vyrovnání během jednoho života, bude působit karma, která vyrovnávající poměry navede v jednom z dalších životů.

Zdá se, že k tomu není třeba žádného Krista a že se člověk působením karmy poučuje tak, aby nakonec už nepodlehл pokušení. Ve skutečnosti si však lidstvo vlivem pokušitelů zkazilo svou tělesnost, která v době Kristově pak už neumožnila plnou lidskou inkarnaci. Můžeme si to přirovnat k podnebním podmínkám. Neprší-li, stane se z plodné krajiny poušť. V ní roste jen málo tvrdých, pouštním podmínkám přizpůsobených rostlin. Prší-li však, i poušť se stane plodnou. Kristus svým životem, svou smrtí, svým zmrtvýchvstáním a nanebevstoupením zavedl jakoby nové podnební podmínky pro duševní život lidstva. Teprve tehdy, když člověk hledá osvěžující síly Kristovy, bude vůbec schopen zažít karmické síly, přemoci nedostatky své duše a vykonat vyrovnávající činy. Je to víc než pouhé přirovnání, že Kristus po nanebevstoupení žije v oblacích. Z oblasti, která se zviditelňuje oblaky, posílá na zem osvěžující déšť těm, kdo ho hledají. Dnes, kdy (aspoň ve střední Evropě) náboženské tradice málem ztratily veškerou sílu, je duševní život lidí ohrožen tím, že se víc a více přizpůsobuje pouhému životu ve hmotě. Jemnější a vyšší duševní pohnutky ustupují před smyslovými potřebami. Člověk je v nebezpečí, že se stane bytostí s vysokou inteligencí a silnou vůlí, ale bez zodpovědnosti vůči vyšším mocem: bez svědomí. Kristus svědomí znovu probouzí.

Vezměme si příklad z Nového zákona (Jan 8, 1–11). Zákoníci přivedli k Ježíšovi ženu, kterou přistihli při cizoložství. Ta se odevzdala jinému muži ze zápalu lásky nebo z podobných pohnutek. K tomu ji podnítil Lucifer, kterého pak následuje Ahriman — smrt. Mojžíš právem ustanovil ukamenování jako vyrovnávající zážitek. Zákoníci na tom úporně trvají. Jsou ve svých duších také už tvrdí. Kristus nyní oslovuje jinou sílu — svědomí. Připomíná sounáležitost všech lidí na pozemské cestě. Selhání jednoho je selhání všech. Jako tichý déšť vnikají Kristova slova do duší zákoníků a obměkčují je, a duši ženy, která vlastně už zemřela, znovu oživují. Místo aby musela vyrovnat svůj čin smrtí, může konat dobro. Kristus posouvá karmické zážitky na vyšší, vědomější a plodnější úroveň.

Osobní vztah k reinkarnaci a karmě

Viděli jsme, že karma není žádnou strnulou zákonitostí. Je ovlivňována a proměňována nejrůznějšími činiteli, mezi nimi i poměrem ke Kristu. Nabízí se otázka: Proč o tom potřebujeme něco vědět? Nestačí mít živý poměr ke Kristu, a všechno ostatní z toho už vyplyne? Ale úplně tak tomu není.

Člověk dnes většinou usiluje o poznání minulých životů ze dvou důvodů. Jednak je to zvědavost. (Známý terapeut a hypnotizér Thorwald Dethlefsen např. otevřeně přiznal, že to byla jeho hravá zvědavost v souhře s okolnostmi, která ho do této oblasti postrčila.) Jednak je to snaha sebe či pacienta zbavit traumat z minulosti, aby mohl lépe vést svůj život. V určitých mezích nelze proti tomu nic namítat. Ale zvědavost (Kým jsem byl já či onen člověk v minulé inkarnaci?) je dar Luciferův a oslovuje v člověku všechnu sebelásku a samolibost, které musí úplně přemoci, aby dosáhl opravdového poznání. A snaha zbavit někoho traumatických zážitků oslovuje v člověku strach z vnitřní proměny — dar to Ahrimanův. Často si taková snaha klade za cíl odbourat zábrany z minulosti, aby se pak člověk úspěšně v životě prosazoval. I toto smýšlení musí člověk přemoci, chce-li dospět k pravým výsledkům. Mnozí lidé z obav před těmito zcestnými snahami vůbec odmítají poznání reinkarnace a karmy.

Jak by měla vypadat křesťanská cesta k poznání karmických vazeb? Nejdříve lze říci, že má být úplně nezištná. K nezištnosti se má pak připojit nejvyšší svědomitost a úcta k lidské

svobodě. Když se člověk vžívá do karmických souvislostí jen proto, aby rozuměl životu kolem sebe nebo člověku vůbec, je to nejlepší začátek. Může se ptát, jak se proměňují určité vlastnosti, chování nebo zážitky od jednoho života k druhému. Z toho se třeba naučí pozitivně je ovlivnit. Steiner uvádí příklad: Člověk, který chová závist vůči určitým lidem, si způsobuje v dalším životě slabou tělesnou konstituci. Pozná-li učitel takovou vlastnost z minula u svého žáka, může mu zvlášť věnovat lásku — a žák postupně ožívá, až se to projeví i v jeho konstituci.

Člověk se také může ptát, jakou účast mají bytosti vyšších hierarchií na utvoření karmických podmínek. Vidíme-li v této činnosti, jejímž cílem je zdokonalování člověka, něco jako náboženství hierarchií, nesmírně si prohlubujeme vztah ke každému člověku. Naše úcta k němu roste. Budeme se snažit objevit v něm obraz, který do něho vložili andělé, nebo vyřešit úkol, který oni vůči určitému člověku uložili nám. Takové úsilí je nezištnou službou světu.

Ale můžeme jít ještě o krok dál. Pohled na reinkarnaci a karmu v luciferském a ahrimanském zkreslení vychází z toho, že se vědomí osobnosti od jednoho života k druhému přenáší. Tak tomu není. Ve smrti zaniká s pozemskou osobností i její vědomí a způsob prožívání sama sebe. Příští osobnost bude mít jiné sebevědomí. To, co obě osobnosti spojuje, se neprojevuje přímo v pozemském životě. Můžeme si to přirovnat k umělci, který tvoří různá díla. Nebudou se zabývat vždy stejným tématem. Mohou se velice lišit podle toho, jakou třeba dostane umělec zakázku. Díla ani nemusejí být ze stejného nebo podobného materiálu, ale budou mít společný "*rukopis*" umělce a určitě budou svědčit o jeho vnitřních pokrocích. Podobně je to s našimi životy. "*Umělec*" zůstává skrytý v duchovním světě. Naše obyčejné vědomí není jeho vědomí. To naplno ožívá v životě mezi smrtí a novým zrozením a v pozemském životě jen občas probleskuje.

Tu se dostáváme ke složitému bodu celé věci. Apokalypsa hovoří o tom, že cíle dosáhnou jen ti, kdo jsou zapsáni v knize života. Je přece jen Bůh nakonec nespravedlivý? Nejdůležitější statek, kterého si člověk dobude na zemi, je schopnost lásky. A láska se může uplatnit jen ze svobody. Aby si člověk získal svobodu, muselo po určitou dobu nižší Já — naše pozemská osobnost — být odříznuto od božského světa, dokonce od vlastního vyššího Já. Obrazně řečeno: Dílo se může umělci vymknout z ruky a jít vlastní cestou. Může se stát kořistí Ahrimanovou. A "*umělec*" — vyšší Já — potom musí jít s Luciferem. Kdo neví, že má své pozemské Já ze svobody spojit s duchovním životem působícím ve svém osudu, nemůže najít své skutečné Já. Vědět o reinkarnaci a karmě aspoň základní věci je dnes důležité proto, aby člověk poznal sám sebe v tom, čím je, a čím ještě není. A to, čím sám ještě není, za něj chová Kristus jako zárodečnou sílu budoucnosti. Zde můžeme uplatnit slovo Kristovo (L 9,24) v pozměněné podobě: „*Kdo chce zachovat svou duši tak, jakou ji má dnes, ztratí ji. Kdo ji však ztratí, aby v sobě dal ožít Kristu, teprve ji doopravdy nalezne.*“